

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು-570 006

KARNATAKA STATE OPEN UNIVERSITY
Manasagangotri, Mysore - 570 006

COURSE - 1

SAN - L - 115

BLOCKS

01 - 04

ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮ

ಪ್ರಥಮ ವರ್ಷ ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಕಾಂ., ಪದವಿ
ಸಂಸ್ಕೃತ (ಭಾಷಿಕ)

I YEAR DEGREE B.A. / B.COM
SANSKRIT (LANGUAGE)

ಸಂಸ್ಕೃತಮ್ (ಭಾಷಿಕಮ್)

ಪ್ರಥಮ ವರ್ಷೀಯ ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಕಾಂ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ:
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು - 570 006

ಕರಾಮುವಿ

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ
ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ
ಮಾನ್ಯತೆ

- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಜೂನ್ ೧೧, ೧೯೯೬ ರಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಆದೇಶ ಸಂಖ್ಯೆ : ED1/UOV/dated 12- February 1996 (Karnataka State Open University Act - 1992) ರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಪಾಲರ ಅನುಮೋದನೆಯೊಂದಿಗೆ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ 'ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ'ಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಮತ್ತು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧಿನಿಯಮ ೧೯೯೬ ರಂತೆ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಓಳಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು, ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ, ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮತ್ತು ಮಾನ್ಯತೆ ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆಗತ್ಯವಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು 'ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಳಿ' (DEC), ಮಾನವಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಚಿವಾಲಯ (MHRD), ನವದೆಹಲಿಯ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ೧೯೯೯ರಿಂದ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಭಾರತೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸಂಘ'ದ (AIU) ಖಾಯಂ ಸದಸ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ೧೯೯೯ರಿಂದ 'ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸಂಘ' (ACU), ಲಂಡನ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್‌ಡಮ್‌ನ ಶಾಶ್ವತ ಸದಸ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಸಂಖ್ಯೆ : ZKASOPENUINI.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ೧೯೯೯ ರಿಂದ 'ಏಷಿಯಾದ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸಂಘ' (AAOU), ಏಜಿಂಗ್, ಚೀನಾ - ಇದರ ಶಾಶ್ವತ ಸದಸ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.
- ✦ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು 'ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ಲರ್ನಿಂಗ್' (COL) ಕೆನಡ, ಇದರ ಸಹಯೋಗವನ್ನು ೨೦೦೩ ರಿಂದ ಹೊಂದಿದೆ. 'ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ಲರ್ನಿಂಗ್' ಎನ್ನುವುದು ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಕಲಿಕಾ ತಿಳಿಪಳಿಕೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪಂಚವಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ದೇಶಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ

KARNATAKA STATE
OPEN UNIVERSITY

SAN - L - 115

COURSE - 1

SANSKRIT (Language)

I Year Degree B.A. / B.Com Sanskrit

BLOCKS

01 - 04

Unit No. - 01 to 18	Page No.
BLOCK - 01 - ಪದ್ಯಭಾಗಃ	
ಘಟಕ - 1	ಸುಭಾಷಿತಾನಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳು 1 - 24
ಘಟಕ - 2	ವಿಲೀಪಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಭಾರವರ್ಣನಮ್ ದಿಲೀಪಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಭಾರವರ್ಣನಮ್ 25 - 59
ಘಟಕ - 3	ಉಪದೇಶಶತಕಮ್ ಉಪದೇಶಶತಕಮ್ ಗುಮಾನಿಕವಿವಿರಚಿತಮ್ ಗುಮಾನಿಕವಿ ವಿರಚಿತಮ್ 60 - 81
ಘಟಕ - 4	ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಲಕ್ಷಣಮ್ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಲಕ್ಷಣಮ್ 82 - 110
BLOCK - 02 - ಗದ್ಯಭಾಗಃ	
ಘಟಕ - 5	ಸ್ನಾತಕೋಪದೇಶಃ ಸ್ನಾತಕೋಪದೇಶಃ 112 - 127
ಘಟಕ - 6	ಮಹಾಶ್ವೇತವೃತ್ತಾಂತಃ ಮಹಾಶ್ವೇತಾವೃತ್ತಾಂತಃ 128 - 141

ಘಟಕ - 7 ವೀರವರಸ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಠಾ ವೀರವರಸ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಠಾ 142 - 155

ಘಟಕ - 8 ವಿद्याಸಮುದೇಶಃ ವಿದ್ಯಾಸಮುದೇಶಃ 156 - 171

BLOCK - 03 - ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಯಮ್ - ಗದ್ಯಮ್ ಚ

ಘಟಕ - 9 ವೀರೋತ್ತೇಜನಮ್ ವೀರೋತ್ತೇಜನಮ್ 172 - 191

ಘಟಕ - 10 ಮೈಸೂರುನಗರವರ್ಣನಮ್ ಮೈಸೂರುನಗರವರ್ಣನಮ್ 192 - 212

ಘಟಕ - 11 ಶಿವಧನುರ್ಭಟ್ಟಃ ಶಿವಧನುರ್ಭಟ್ಟಃ 213 - 225

ಘಟಕ - 12 ಬಾಲಸಾಹಿತ್ಯಮ್ ಬಾಲಸಾಹಿತ್ಯಮ್ 226 - 247

BLOCK - 04 - ವ್ಯಾಕರಣಮ್

ಘಟಕ - 13 ಅಕ್ಷರಪ್ರಕರಣಮ್ ಅಕ್ಷರಪ್ರಕರಣಮ್ 248 - 262

ಘಟಕ - 14 ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣಮ್ ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣಮ್ 263 - 285

ಘಟಕ - 15 ಕಾರಕಪ್ರಕರಣಮ್ ಕಾರಕಪ್ರಕರಣಮ್ 286 - 304

ಘಟಕ - 16 ಪದಪ್ರಕರಣಮ್ ಪದಪ್ರಕರಣಮ್ 305 - 324

ಘಟಕ - 17 ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣಮ್ ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣಮ್ 325 - 346

ಘಟಕ - 18 ಕೃತ್ತದ್ವಿತಪ್ರಕರಣಮ್ ಕೃತ್ತದ್ವಿತಪ್ರಕರಣಮ್ 347 - 370

Course Design and Editorial Committee

Pro. M.G. Krishnan

Vice-Chancellor & Chairman
Karnataka State Open University
Mysore - 570 006

Pro. S.N. Vikramraj Urs

Dean (Academic)-Convenor
Karnataka State Open University
Mysore - 570 006

Dr. N. Radhakrishna Bhat

Professor & Chairman
Department of Studies
and Research in Sanskrit
Karnataka State Open University
Mysore - 570 006

Subject Co-ordinator

Course Writers

Dr. T.V. Satyanarayana

Deputy Director (Retd.),
Oriental Research Institute,
Mysore - 570 005

BLOCK - 1**Dr. A.N. Bhat**

Asst. Prof. of Sanskrit,
University of Mysore, Manasagangotri,
Mysore - 570 006.

BLOCK - 2**Prof. H.V. Nagaraja Rao**

No. 90, 9th Cross, Navilu Road,
Kuvempunagar,
Mysore - 570 023

BLOCK - 3**Dr. T.V. Satyanarayana****Dr. A.N. Bhat****Dr. N. Radhakrishna Bhat****BLOCK - 4**

Developed by Academic Section KSOU, Mysore

Karnataka State Open University, 2013

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeography or any other means, without permission in writing from the Karnataka State Open University.

Further information on the Karnataka State Open University Programmes may be obtained from the University's office at Manasagangotri, Mysore - 6

Printed and Published on behalf of The Registrar, Karnataka State Open University, Mysore - 6.

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಪ್ರಥಮ ಬಿ.ಎ. / ಬಿ.ಕಾಂ ಪದವಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಿಕ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರುವ ನಿಮಗೆ ಶುಭಾಶಯಗಳು. ಈ ವರ್ಷದ ಭಾಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಖಂಡಗಳು 18 ಘಟಕ (ಯೂನಿಟ್)ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯ, ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಯ, ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಕರಣ, ಭಾಷಾ ಘಟಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಿರುಪರಿಚಯದ ಮೂಲಕ ಭಾಷಾ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುವಿರಿ. ಓದಿದಾಗ ಸ್ವಯಂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಸ್ವಯಂ ಕಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಪಾಠಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಶುಭಂ ಭೂಯಾತ್

ಡಾ. ಎಸ್. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಭಟ್

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

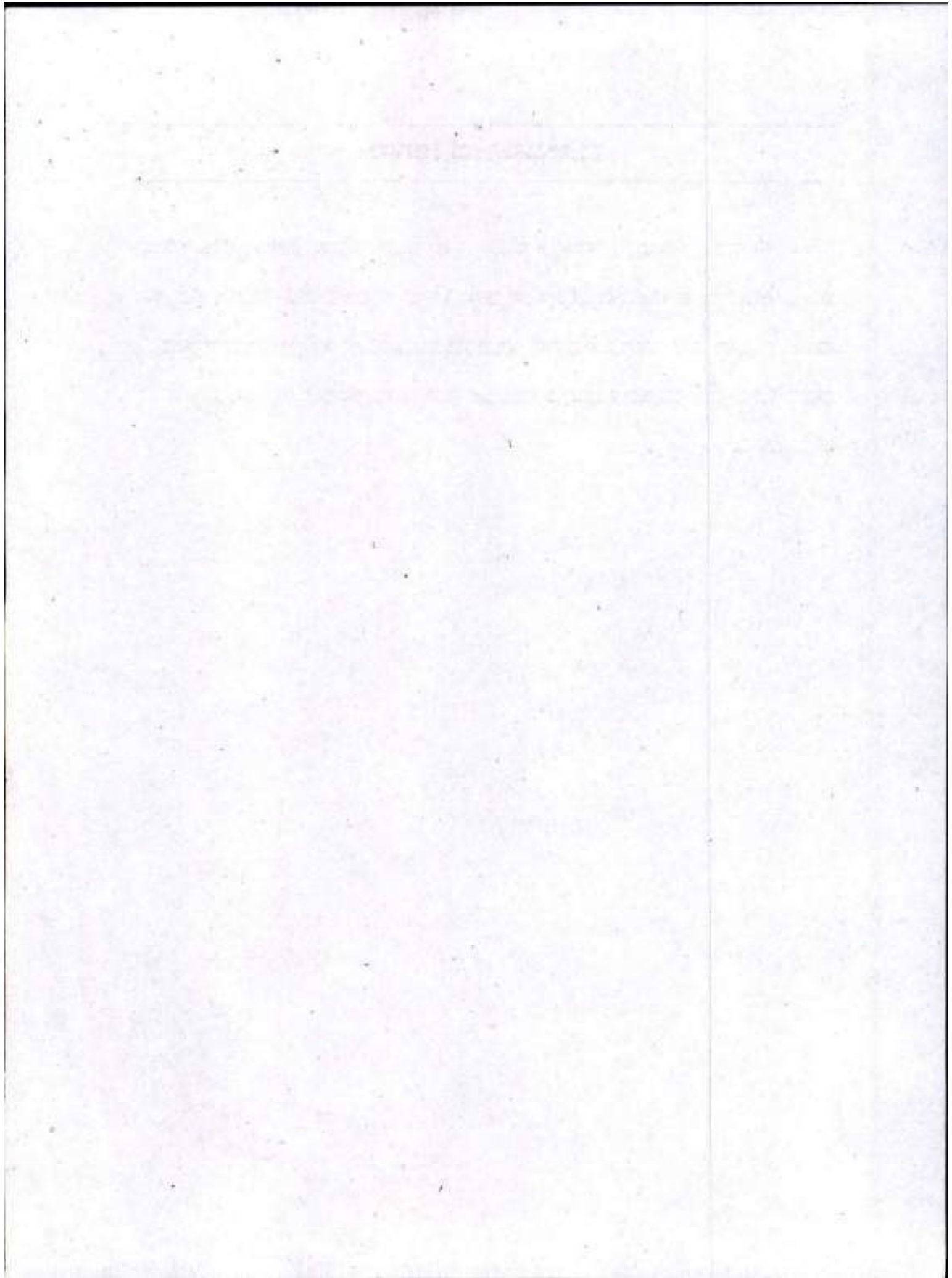
ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,

ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು - 560 006

ಬೋಧನೋದ್ದೇಶಗಳು

ಈ ನಾಲ್ಕು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಿರುಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿರಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಯ ಹಾಗೂ ಗದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಯ ಹಾಗೂ ಗದ್ಯಗಳ ಕಿರುಪರಿಚಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿರಿ. ವ್ಯಾಕರಣ ಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವಿರಿ.

ಘಟಕ - 1
ಪದ್ಯಭಾಗ
ಸುಭಾಷಿತಾನಿ
ಸುಭಾಷಿತಗಳು

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

		ಪುಟ
1-1-1	ಸುಭಾಷಿತಾನಿ, ಪೀಠಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ	2 - 4
1-1-2	ಸುಭಾಷಿತ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಅವುಗಳ ಅನ್ವಯ, ತಾತ್ಪರ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ವಿಚಾರಗಳು	5 - 20
1-1-3	ಅಭ್ಯಾಸಗಳು	21 - 24

ಘಟಕ - 1

ಹದ್ಯಭಾಗ
ಸುಭಾಷಿತಾನಿ
ಸುಭಾಷಿತಗಳು

1-1-1 ಪ್ರಪಂಚದ ನಮ್ಮ ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಕಂಡ ಅನುಭವಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾತುಗಳೇ ಸುಭಾಷಿತಗಳು. ಕೇಳುವವನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಹ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಜೀವನದ ವಿಳಿಗೆಗೆ ಸಾಧಕವಾದ, ಲೋಕಾನುಭವದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ, ಉಪದೇಶರೂಪವಾದ ನುಡಿರತ್ನಗಳೇ ಸುಭಾಷಿತಗಳು. ಇವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾಣ್ಯಯದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣಗಳು, ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವಾದ ನಾನಾಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಕಥೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 'ಸುಭಾಷಿತ'ವೆಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸು ಎಂಬ ಅವ್ಯಯ ಒಳ್ಳೆಯ, ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಾಷಿತವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾತು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ, ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಗೆ ತರುವ ಮಾತಿಗೆ ಸುಭಾಷಿತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಒಮ್ಮೆ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ಅದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಾಟಿ ಎಷ್ಟೋಕಾಲದವರೆಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಮಾತಿದು. ಇದನ್ನು ಸೂಕ್ತಿ, ಸದುಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಅಗಣತವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಆಯಾ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಲೋಕಾನುಭವದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ನುಡಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಶ್ಲೋಕಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕ ಸಮೂಹಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಥವಾ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೋ, ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಯನ್ನೋ, ಅನುಭವವನ್ನೋ ರಂಜಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮುಕ್ತಗಳು. ಇವೇ ಆಣೆಮುತ್ತುಗಳು. ಇವು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಹೊರಬಂದಿರುವ ನುಡಿಮುತ್ತುಗಳು, ರಸದ ಬುಗ್ಗೆಗಳು.

ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವಾದ ಶ್ಲೋಕಸಮೂಹಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಹಿರಿಮೆ, ಮಾತಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ, ವಿದ್ಯೆಯ ಹಿರಿಮೆ-ಗಡಿಮೆಗಳು, ಸಜ್ಜನರ ಪ್ರಶಂಸೆ, ದುರ್ಜನ ಖಂಡನೆ, ಚೀವನದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವಗಳು, ಪ್ರಾರುಷರ ಅವಿವೇಕಗಳ ದುಷ್ಪಥಲ, ಅಧಿಕಾರ, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳ ಚಂಚಲತೆ, ವಿಧಿವಿಲಾಸ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೃಗ-ಪಕ್ಷಿ, ಸಸ್ಯ, ನದೀ, ಸಮುದ್ರ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು, ಮೋಡ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ನೆಪಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯರ ಸ್ವಭಾವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ತಿಳಿಸುವ ಅನೇಕ ಸುಭಾಷಿತಗಳೂ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಖಂಡಕಾವ್ಯ, ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯ-ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪ್ರರಾಣಾದಿಗಳು, ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳು - ಇವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಹ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೋ, ವಾಕ್ಯರೂಪದಲ್ಲೋ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಕಥಾವಸ್ತುವಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಸುಭಾಷಿತ ನೀತಿಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಶತಕರೂಪದಲ್ಲಿ, ಖಂಡ-ಖಂಡವಾಗಿ, ಮುಕ್ತಕಗಳಂತೆ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭರ್ತೃಹರಿಯ ನೀತಿಶತಕ, ಶೃಂಗಾರಶತಕ, ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ನೀತಿಸಾರ, ಶೌನಕನ ನೀತಿಸಾರ, ಶುಕ್ರನೀತಿ, ಚಾಣಕ್ಯನೀತಿ, ವಿದುರನೀತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇಂತಹವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳು.

ಉಪದೇಶರೂಪದಲ್ಲಿ, ಅನ್ಯೋಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಂತಹ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಕಲನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಕೋಶ, ಸುಭಾಷಿತಸುಧಾನಿಧಿ, ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಭಂಡಾಗಾರ, ಸದುಕ್ತಿಕರ್ಣಾಮೃತ, ಶಾರ್ಙ್ಗಧರಪದ್ಧತಿ ಮುಂತಾದ ಸುಭಾಷಿತಸಂಗ್ರಹಗಳು ಸಂಕಲಿತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅನ್ಯೋಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಓದುಗನ ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶಕನ ಬುದ್ಧಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ಒರಹಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇವು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಕವಿಯ ಜಾಗೃತಿಗೆ ವಸ್ತುವಾಗಿರತಕ್ಕ

ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಸಹ್ಯದಯ ರಸಿಕರ ಮತ್ತು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವಾದ ನುಡಿಮುಕ್ತಕಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಶತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಭರ್ತೃಹರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳೆನಿಸಿದ ಕಥಾಪ್ರಕಾರವಾದ ಪಂಚತಂತ್ರ, ಹಿತೋಪದೇಶ, ಛೇತಾಳಪಂಚವಿಂಶತಿ, ಶುಕಸಪ್ತತಿ, ಬೃಹತ್ಕಥಾಮಂಜರಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜೀವಿಗೆ ತಂಪನ್ನೆರಡು, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಮುನ್ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಅವರಿಗೇ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತರುವ ಮಾರ್ಗವು ಸುಭಾಷಿತದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಎಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ನೆಮ್ಮದಿ, ಸಂತೋಷ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿ, ಜೀವನವನ್ನು ಹಳನುಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಸತ್ತ್ವಯುತವಾದ, ಪ್ರಭಾವಯುತವಾದ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿ, ಸಂತೋಷಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಶತ್ಕಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದು 15 ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯ, ತಾತ್ಪರ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸದಾಶಯ, ಸದಾಚಾರ, ಸತ್ತರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದಿದ, ಕೇಳಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮರೆತು, ಸದಾ ಸಂತೋಷಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿ, ಜೀವನದ ಧೈರ್ಯೋದ್ದೇಶಗಳನ್ನು, ಸತ್ತರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಲಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಲಿ ಎನ್ನುವುದೇ ಈ ಶತ್ಕಭಾಗದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಜನರು ಕೃತಕೃತ್ಯದಾಗಿ ಸಂತಸದಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ.

1. ಸ್ತಿಮಿತೋನ್ನತಸಂಚಾರಾಃ ಜನಸಂತಾಪಹಾರಿಣಃ ।

ಜಾಯಂತೆ ವಿರಲಾ ಲೋಕೇ ಜಲದಾ ಇವ ಸಂಜನಾಃ ॥ ೧ ॥

ಅರ್ಥ : ಸ್ತಿಮಿತೋನ್ನತಸಂಚಾರಾಃ - ಎತ್ತರವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಜನಸಂತಾಪಹಾರಿಣಃ - ಜನರ ತಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಜಲದಾಃ ಇವ - ಮೋಡಗಳಂತೆ ಸ್ತಿಮಿತೋನ್ನತಸಂಚಾರಾಃ - ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾದ ಉನ್ನತವಾದ ಸದಾಚಾರವುಳ್ಳ ಜನಸಂತಾಪಹಾರಿಣಃ - ಜನರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಸಂಜನಾಃ - ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರು ಲೋಕ - ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿರಲಾಃ - ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಜಾಯಂತೆ - ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮಳೆಗೆರೆಯುವ ಮೋಡಗಳು ಎತ್ತರವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಆದ ತಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಉನ್ನತವಾದ ಸದಾಚಾರವುಳ್ಳ, ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ನುಡಿ-ನಡೆಗಳುಳ್ಳ ಸಜ್ಜನರು ಜನರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಸ್ತಿಮಿತೋನ್ನತಸಂಚಾರಾಃ - ಸ್ತಿಮಿತಃ ಉನ್ನತಃ ಸಂಚಾರಃ (ಗತಿರಾಚಾರಃ) ಯೇಷಾಂ ತೇ ಸ್ತಿಮಿತೋನ್ನತಸಂಚಾರಾಃ - ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ. ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸ. ಜನಸಂತಾಪಹಾರಿಣಃ - ಜನಾನಾಂ ಸಂತಾಪಃ ಜನಸಂತಾಪಃ । ಜನಸಂತಾಪಸ್ಯ ಹಾರಿಣಃ ಜನಸಂತಾಪಹಾರಿಣಃ - ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ. ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ. ಜಾಯಂತೆ - ಜನಿ-ಪ್ರಾಡುಭವಿ ಎಂದು ಧಾತು. ಲಬ್-ಲಕಾರ, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಆತ್ಮನೇಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಬಹುವಚನ. ಜಲದಾಃ - ಜಲಂ ದದಾತಿ ಇತಿ ಜಲದಃ - ನೀರನ್ನು ಕೊಡುವುದು - ಮೋಡ. ಸಂಜನಾಃ - ಉತ್ತಮಪುರುಷ, ಸದಾಚಾರವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯ.

2.

यस्य न विपदि विषादः संपदि हर्षो रणे न भीरुत्वम् ।

तं भुवनत्रयतिलकं जनयति जननी सुतं विरलम् ॥ २ ॥

ಅಸ್ಯಯ : यस्य - ಯಾವನಿಗೆ ವಿಪದಿ - ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನ ವಿಪಾದಃ - ದುಃಖವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ
ಸಂಪದಿ - ಸಂಪತ್ತು ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಃ ನ - ಸಂತೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ರಣೆ - ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನ
ಭೀರತ್ವಮ್ - ಹೇಡಿತನ ಇಲ್ಲವೋ ತಮ್ - ಅಂತಹ ಭುवनತ್ರಯತಲಕಮ್ - ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೂ ತಲಕಪ್ರಾಯನಾದ
ಸುತಮ್ - ಮಗನನ್ನು ಜನನಿ - ಯಾವಳೋ ಒಬ್ಬ ತಾಯಿಯು ವಿರಲಮ್ - ವಿರಳವಾಗಿ ಜನಯತಿ - ಹಡೆಯುತ್ತಾಳೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಕಷ್ಟದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಪಡದಂತಹ, ಸಂಪತ್ತು ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು
ಹೊಂದದ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಡಿತನದ ಸ್ವಭಾವವಿಲ್ಲದ, ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ತಲಕಪ್ರಾಯನಾದ ಮಗನನ್ನು
ಯಾವಳೋ ಒಬ್ಬ ತಾಯಿಯು ವಿರಳವಾಗಿ ಹಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಎಲ್ಲ ತಾಯಿಯರಿಗೂ ಇಂತಹ ಧೀರಮಗನು
ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಭೀರತ್ವಮ್ - ಹೇಡಿತನ, ಅಜಯಕುಳಿತನ (ಹೆದರಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವ). ವಿಪಾದಃ - ದುಃ
ಖ. ಭುवनತ್ರಯತಲಕಮ್ - ಭುವನಾನಾಂ ತ್ರಯಮ್ - ಭುवनತ್ರಯಮ್, ಭುवनತ್ರಯಸ್ಯ ತಲಕಃ - ಭುवनತ್ರಯತಲಕಃ, ತಮ್
ಭುवनತ್ರಯತಲಕಮ್ - ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ. ಪಷ್ಪೀತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ. ಜನಯತಿ - ಕ್ರಿಯಾಪದ. ಜನಿ-
ಪ್ರಾಡುಭವಿ ಎಂದು ಧಾತು. ಣಿಜಂತ, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. ಸುತಃ -
ಮಗ.

3.

आदी चित्ते ततः काये

सतां सम्पद्यते जरा ।

असतां तु पुनः काये

नैव चित्ते कदाचन ॥ ३ ॥

ಅಸ್ಯಯ : सताम् - ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆದಿ - ಮೊದಲು ಚಿತ್ತೆ - ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜರಾ - ಮುಖ್ಯ ಸಮ್ಪದತೆ

- ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತತಃ - ನಂತರ ಕಾಲೇ - ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜರಾ - ಮುಪ್ಪು ಸಮೃದ್ಧತೆ - ಬರುತ್ತದೆ. ಅಸತಾಂ
 ತು ಪುನಃ - ದುಷ್ಕರಜನರಿಗಾದರೋ ಕಾಲೇ - ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜರಾ - ಮುಪ್ಪು ಸಮೃದ್ಧತೆ - ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೇ
 ಹೊರತು ವಿಸ್ತೇ - ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕದಾಚನ - ಯಾವಾಗಲೂ ಜರಾ - ಮುಪ್ಪು ನೈವ ಸಮೃದ್ಧತೆ - ಉಂಟಾಗುವುದೇ
 ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಉತ್ತಮ ಜನರಿಗೆ ಮೊದಲು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪು ಉಂಟಾಗಿ ನಂತರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ
 ಮುಪ್ಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರು ಭ್ರಾತೃಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ವರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
 ಮೊದಲು ಮುದಿತನವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಭ್ರಾತೃವೃದ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪನ್ನು
 ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ದುಷ್ಕರು ಎಷ್ಟೇ ವಂದಿಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಕೇವಲ ಮುಪ್ಪನ್ನು ಮೊದಲು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಯೇ
 ಹೊರತು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಮುದಿತನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ದುಷ್ಕರ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ
 ಉತ್ತಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂತ : ವಿಸ್ತಮ್ - ಮನಸ್ಸು, ಕಾಲಃ - ಶರೀರ. ಜರಾ - ಮುಪ್ಪು. ಸತಾಮ್ - ಸತ್ ಶಬ್ದ,
 ತಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿ, ಬಹುವಚನ, ಸನ್ ಉತ್ತಮಪುರುಷ. ಅಸತಾಮ್ - ಅಸತ್ ಶಬ್ದ ತಕಾರಾಂತ
 ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿ, ಬಹುವಚನ, ಅಸನ್ - ದುಷ್ಕ, ಕದಾಚನ - ಯಾವಾಗಲೂ (ಆವ್ಯಯ). ಸಮೃದ್ಧತೆ -
 ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಸಮ್ - ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ ಪದ-ಗತಿಯೆಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಆತ್ಮನೇಪದ,
 ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ.

4. ಪೌಲಸ್ತ್ಯಃ ಕಥಮನ್ಯದಾರಹರಣೇ ದೋಷಂ ನ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್
 ರಾಮೇಣಾಪಿ ಕಥಂ ನ ಹೇಮಹರಿಣಸ್ಯಾಸಮ್ಮವೋ ಲಕ್ಷಿತಃ |
 ಅಕ್ಷೇಶ್ಚಾಪಿ ತ್ರುಧಿಠಿರೇಣ ಸಹಸಾ ಪ್ರಾತೋ ಹ್ಯಾನರ್ಥಃ ಕಥಂ
 ಪ್ರತ್ಯಾಸನ್ನವಿಪತ್ತಿಮೂಢಮನಸಾಂ ಪ್ರಾಯೋ ಮತಿಃ ಕ್ಷಿಯತೇ || ೪ ||

ಅನ್ವಯ : ಪೌಲಸ್ತ್ಯಃ - ಪುಲಸ್ತ್ಯಬ್ರಹ್ಮನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಮನು ಅನ್ಯದಾರಹರಣೆ -

ಪರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬೋಧೆ - ದೋಷವನ್ನು ಕಥೆ - ಹೇಗೆ ನ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ - ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೋ
 ರಾಮೇಣ ಅಪಿ - ರಾಮನಿಂದಲೂ ಸಹ ಹೇಮಹರಿಣಸ್ಯ - ಚನ್ನದ ಜಿಂಕೆಯು ಅಸಮ್ಮವಃ - ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಕಥೆ
 - ಹೇಗೆ ನ ಲಕ್ಷಿತಃ - ಗಮನಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲವೋ ಅಧೀಶ್ವಾಪಿ - ದಾಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಯುಧಿಶಿರೇಣ -
 ಧರ್ಮರಾಯನಿಂದ ಸಹಸಾ - ಕೂಡಲೇ ಅನರ್ಥಃ - ಕೇಡು ಕಥಮ್ - ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಹಿ - ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ,
 ಪ್ರತ್ಯಾಸತ್ತಿವಿಪತ್ತಿಮೂಢಮನಸಾಮ್ - ವಿಪತ್ತು ಸಮೀಪಿಸಿರುವಾಗ, ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳಗಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಜನರ ಮತಿಃ -
 ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರಾಯಃ - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಷೀಯತೇ - ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಪರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಪುಲಸ್ತ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ
 ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ರಾವಣನು ಪರವನಿತೆಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಏಕೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ?
 ಚನ್ನದ ಜಿಂಕೆಯಾದರೆ ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಜಿಂಕೆ ಚನ್ನವಾಗಿರಲು
 ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿದ್ದರೂ ವಿವೇಕಿಯಾದ ರಾಮನೂ ಸಹ ಸೀತೆಯ ಮೂತಿನಂತೆ
 ಚನ್ನದ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು, ಜಿಂಕೆಯ ಹಿಂದೆ ಏಕೆ ಓಡಿಹೋದನು, ಇಷ್ಟೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲವೆ ರಾಮನಿಗೆ,
 ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಪಗಡೆಯ ಆಟವನ್ನು ಆಡಿ ರಾಜರು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಇದು ದುರ್ವ್ಯಸನ
 ಎಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಧರ್ಮರಾಜನು ಪಗಡೆಯ ಆಟವನ್ನಾಡಿ ಕೂಡಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೇಗೆ
 ತೊಂದರೆಗೀಡಾದನು? ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಇದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೊಂದರೆ ಸಮೀಪಿಸಿರುವಾಗ, ಆ
 ತೊಂದರೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಯೋಚನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡು
 ಲಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ರಾವಣ, ರಾಮ, ಧರ್ಮರಾಯ ಇವರಿಗೂ
 ಕಷ್ಟಕಾಲವು ಹತ್ತಿರವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯು ಮಂಕಾಗಿ ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
 ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಪೀಲಸ್ಯಃ - ಪುಲಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಪುಮಾನ್ ಪೀಲಸ್ಯಃ - ತದ್ವಿಶಾಂಶ ಶಬ್ದ, ಪುಲಸ್ತ್ಯನೆಂಬ
 ಬ್ರಹ್ಮನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ರಾವಣ. ಅರ್ಥಃ (ಪುಂ) - ಪಗಡೆಕಾಯಿ ಆಟದ ದಾಳಿ. ಯುಧಿಶಿರಃ -
 ಧರ್ಮರಾಜನ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರನಾದವನು ಇವನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಸಹಸಾ -

ಕೂಡಲೇ (ಅವ್ಯಯ). **ಪ್ರಾಃ** - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ (ಅವ್ಯಯ). **ಕ್ಷಿಯತೇ** - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಕ್ಷಿ-ಕ್ಷಯೆ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಆತ್ಮನೇಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. **ಮತಿಃ** (ಸ್ತ್ರೀ) - ಬುದ್ಧಿ.

5. **ದಾತವ್ಯಂ ಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ಧನವಿಪಯೇ ಸञ्ಚಯಃ ನ ಕರತವ್ಯಃ ।**

पश्येह मधुकरीणां सञ्चितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥ ५ ॥

ಅಸ್ಪಯಃ : ಧನವಿಪಯೇ - ಹಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದಾತವ್ಯಮ್ - ಹಣವನ್ನು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಭೋಕ್ತವ್ಯಮ್ - ನಮ್ಮ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು (ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕು). ಸञ्चयಃ - ಕೂಡಿಸುವಿಕೆಯು ನ ಕರತವ್ಯಃ - ಮಾಡಕೂಡದು. ಕಃ - ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಯ - ನೋಡು, ಮಧುಕರೀಣಾಮ್ - ದುಂಬಿಗಳ ಸञ्चितಮ್ - ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥಮ್ - ಜೇನುಹುಪ್ಪುರೂಪದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನ್ಯೇ - ಬೇರೆಯವರು ಹರಂತಿ - ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಹಣವಿದ್ದಾಗ, ಅದರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವ ಜನರಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಜಿಪ್ಪಣತನ ತೋರದೆ, ತನ್ನ ಸುಖ-ಸಂತೋಷಗಳಿಗಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕು. ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಹಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೂಡಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟು ಅದು ಬೇರೆಯವರ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ನಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ದಿನನಿತ್ಯ ನೋಡಬಹುದು. ಜೇನುಹುಳುಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೂವಿಂದ ಹೂವಿಗೆ ಹಾರಿ ಮಕರಂದವನ್ನು ಹೀರಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಆ ಜೇನುಹುಳುಗಳು ಆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಾವು ಕುಡಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರು ಜೇನುಗೂಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇಟ್ಟು ಹುಳುಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಿ, ಗೂಡನ್ನು ಕಿತ್ತು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ತಾವು ಕುಡಿಯಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬಾರದು.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಸञ्चयಃ - ಕೂಡಿಸುವುದು. **पश्य** - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಕೃಶಿರ್-ಪ್ರೇಕ್ಷಣೆ ಎಂದು ಧಾತು, ಲೋಟ್‌ಲಕಾರ, ವಿಧ್ಯರ್ಥ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. **मधुकरी** - ಈಕಾರಾಂಶ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ,

ಬೇನುಯಳು. ಅರ್ಥಃ - ಹಣ. ಹರಂತಿ - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಹೃತ್-ಹರಣೆ ಎಂದು ಧಾತು. ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ.

6. ದಾನೇನ ತುಲ್ಯೋ ನಿಧಿರಸ್ತಿ ನಾನ್ಯೋ
ಲೋಭಾತ್ತ ನಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ರಿಪುಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮ್ ।
ವಿಭೂಷಣಂ ಶೀಲಸಮಂ ನ ಚಾನ್ಯತ್
ಸಂತೋಷತುಲ್ಯಂ ಧನಮಸ್ತಿ ನಾನ್ಯತ್ ॥ ೬ ॥

ಅರ್ಥಯ : ಪೃಥಿವ್ಯಾಮ್ - ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದಾನೇನ ತುಲ್ಯಃ - ದಾನಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಅನ್ಯಃ ನಿಧಿಃ - ಬೇರೆ ನಿಧಿಯು ನ ಅಸ್ತಿ - ಇಲ್ಲ. ಚ - ಮತ್ತು ಲೋಭಾತ್ - ಲೋಭಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯಃ ರಿಪುಃ - ಬೇರೆ ಶತ್ರುವು ನ ಅಸ್ತಿ - ಇಲ್ಲ. ಶೀಲಸಮಂ - ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ ಸಮವಾದ ಅನ್ಯತ್ - ಬೇರೆ ವಿಭೂಷಣಂ - ಅಲಂಕಾರವು ನ ಅಸ್ತಿ - ಇಲ್ಲ. ಸಂತೋಷತುಲ್ಯಂ - ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಅನ್ಯತ್ - ಬೇರೆ ಧನಂ - ಧನವು ನ ಅಸ್ತಿ - ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದಾನಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಬೇರೊಂದು ನಿಧಿ ಇಲ್ಲ. ಲೋಭಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೊಂದು ಶತ್ರು ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲ. ಸದಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಅಲಂಕಾರವು ಬೇರೊಂದು ಇಲ್ಲ. ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಬೇರೆ ಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂತ : ದಾನಂ - ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದ, ಇಲ್ಲದಂತಹವರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ದಾನ. ನಿಧಿಃ - ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ, ಬೇಕಾದಾಗ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಬರಲೆಂದು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ಅಥವಾ ಹುದುಗಿಟ್ಟು ಧನ ನಿಧಿ. ಲೋಭಃ - ಅತ್ಯಾಶೆ, ದುರಾಶೆ, ಜಿಪ್ಸಣತನ. ಪೃಥಿವ್ಯಾಮ್ - ಈಕಾರಾಂತ ಪೃಥಿವೀಶಬ್ದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ. ಶೀಲಂ - ಸದಾಚಾರ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡೆ. ಅಸ್ತಿ - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಅಸ-ಭ್ರುವಿ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ.

7. ವನಾನಿ ದಹತೋ ವಹ್ನೇಃ

सखीभवति मारुतः ।

स एव दीपनाशाय

कृशे कस्यास्ति सौहृदम् ॥ ७ ॥

ಅಸ್ಮಯ : ವನಾನಿ - ಕಾಡುಗಳನ್ನು ದಹತಃ - ಸುಡುತ್ತಿರುವ ಬಹ್ನಿಃ - ಬೆಂಕಿಗೆ ಮಾರುತಃ - ಗಾಳಿಯು ಸಖಿಭವತಿ - ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಃ ಏವ (ಮಾರುತಃ) - ಅದೇ ಗಾಳಿಯು ದೀಪನಾಶಾಯ - ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಭವತಿ - ಆಗುತ್ತದೆ. ಕೃಶಃ - ದುರ್ಬಲ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಕಸ್ಯ - ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಸೌಹೃದಮ್ - ಸ್ನೇಹವು ಅಸ್ತಿ - ಇರುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಡುಕಿಟ್ಟು, ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಗಾಳಿಯು ಜೋರಾಗಿ ಬೀಸಿ, ಕಾಡ್ಲಿ ಕಟ್ಟನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಸುಡಲು ಬೆಂಕಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಗಾಳಿಯು ಹಣತೆಯ ದೀಪ, ಅಥವಾ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಯಾವುದೇ ಸಣ್ಣ ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಯಾರೂ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಅವನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂತ : ವನಾನಿ - ಕಾಡುಗಳನ್ನು, ವನಶಬ್ದ, ಅಕಾರಾಂತನಪುಂಸಕಲಿಂಗ, ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ, ಬಹುವಚನ. ದಹತಃ - ದಹತ್ ಶಬ್ದ ತಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ, ಅಗ್ನೇಃ ಎಂಬ ಪಷ್ಠಂತವಿಶೇಷ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಇದು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಸೌಹೃದಮ್ - ಗಳಿತನ, ಸ್ನೇಹ, ಸುಹೃದಸ್ಯ ಭಾವಃ - ಸೌಹೃದಮ್ ಎಂದು ತದ್ವಿಶಾಂತರೂಪ. ದೀಪನಾಶಾಯ - ದೀಪಸ್ಯ ನಾಶಾಯ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ. ಪಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ.

8.

परपरिवादः परिषदि

न कथञ्चित् पण्डितेन वक्तव्यः ।

सत्यमपि तत्र वाच्यं

यदुक्तमसुखावहं भवति ॥ ८ ॥

ಅಸ್ತಯ : ಪಠಿತೇನ - ತಿಳಿದ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಪರಿಪದಿ - ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರ
ಎದುರಿಗೆ ಕಥಾಚಿನ್ - ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪರಪರಿವಾದಃ - ಬೇರೊಬ್ಬರ ನಿಂದೆಯು ನ ವಕ್ತವ್ಯಃ -
ಹೇಳಲ್ಪಡಬಾರದು. ಯತ್ - ಯಾವ ಮಾತು ತುಕ್ತಮ್ - ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅಸುಖಾವಹಂ ಭವತಿ - ಇನ್ನೊಬ್ಬರ
ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೋ ತತ್ - ಅದು ಸತ್ಯಮಪಿ - ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೂ ನ ವಾಚ್ಯಮ್ - ಹೇಳಬಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ವಿವೇಕಶಾಲಿಯಾದ ಮುದ್ರಿವಂತ ಮನುಷ್ಯನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರೊಬ್ಬರ ಮುಂದೆ
ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಮಾಡಬಾರದು. ನಾವು ಅಡಿದ ಮಾತಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ
ದುಃಖವಾಗುವುದಾದರೆ, ಅಂತಹ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೇಳಬಾರದು. ಅಂದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಯಾವುದೇ
ರೀತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಮನನೋಯಿಸಬಾರದು.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಪರಪರಿವಾದಃ - ಪರೇಷಾಂ ಪರಿವಾದಃ - ಪರಪರಿವಾದಃ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ,
ಷಷ್ಠೀತತ್ಪರುಷಸಮಾಸ. ಪರಃ - ಬೇರೆಯವನು, ಪರಿವಾದಃ - ನಿಂದೆ, ದೂಷಣೆ. ಪರಿಪದಿ - ಸಭೆಯಲ್ಲಿ,
ಪರಿಪತ್ ತಬ್ಬ ದಕಾರಾಂತ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ, ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿ ಏಕವಚನ. ಕಥಾಚಿನ್ - ಹೇಗಾದರೂ, ಯಾವುದೇ
ರೀತಿಯಲ್ಲಿ (ಅವ್ಯಯ). ಅಸುಖಾವಹಮ್ - ನ ಸುಖಾವಹಮ್ - ಅಸುಖಾವಹಮ್ - ನಾನ್ತತ್ಪರುಷಸಮಾಸ.
ಭವತಿ - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಭೂ-ಸತಾಯಾಮ್ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ,
ಪ್ರಥಮಪ್ರಕರಣ ಏಕವಚನ.

9.

ಅಪಮಾನಂ ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ

ಮಾನಂ ಕೃತ್ವಾ ತು ಪೃಥತಃ ।

ಸ್ವಾರ್ಥಮಭ್ಯುದ್ಧರೆತ್ ಪ್ರಾಜಃ

ಸ್ವಾರ್ಥಭ್ರಂಶೋ ಹಿ ಮೂರ್ಖತಾ ॥ ೯ ॥

ಅಸ್ತಯ : ಪ್ರಾಜಃ - ಮುದ್ರಿವಂತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಅಪಮಾನಮ್ - ಅವಮಾನವನ್ನು ಪುರಸ್ಕೃತ್ಯ -
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಾನಂ ತು - ತನ್ನ ಗೌರವವನ್ನು ಪೃಥತಃ ಕೃತ್ವಾ - ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥಮ್ - ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಕಾರ್ಯವನ್ನು

ಅಭ್ಯುದೇಶ - ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ವಾರ್ಥಭಂಗಃ ಹಿ - ನಮ್ಮ ಸ್ವಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಾನಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯತಾ - ಅವಿವೇಕತನ.

ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ : ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದಾಗ, ಬೇರೊಬ್ಬರಿಂದ ಅವಮಾನವಾದರೂ ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ನಮಗೆ ಗೌರವ ದೊರಕಲಿ ಎಂದು ಬಯಸಬಾರದು. ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಬೇಕು. ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿಯೇ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವಮಾನವಾಯಿತಲ್ಲ, ನನಗೆ ಗೌರವ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕೈಬಿಡುವುದು ಮೂರ್ಖತನ. ಮಾನಾಪಮಾನಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬುದ್ಧಿವಂತನ ಲಕ್ಷಣ.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಪೃಥತಃ - ಅವ್ಯಯ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ. ಅಭ್ಯುದೇಶ - ಕ್ರಿಯಾವದ, ಅಭಿ-ಉತ್ ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ ಛನ್-ಹರಣಿ ಎಂದು ಧಾತು, ವಿಧಿಲಿಪ್ತಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈವದ, ಪ್ರಥಮಪ್ರಯುಷ, ಏಕವಚನ. ಸ್ವಾರ್ಥಭಂಗಃ - ಸ್ವಾರ್ಥಸ್ಯ ಭಂಗಃ - ಸ್ವಾರ್ಥಭಂಗಃ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ. ಮುಖ್ಯತಾ - ಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಭಾವಃ - ಮೂರ್ಖತನ, ಅವಿವೇಕ.

10. ರಾಮಸ್ಯ ಬ್ರಜನಂ ಬಲೇರ್ನಿಯಮನಂ ಪಾಂಡೋಃ ಸುತಾನಾಂ ವನಂ
 ವೃಣ್ಣಿನಾಂ ನಿಧನಂ ನಲಸ್ಯ ನೃಪತೇ ರಾಜ್ಯಾತ್ಪರಿಭಂಶನಮ್ |
 ನಾಡಾಚಾರ್ಯಕಮರ್ಜುನಸ್ಯ ಪತನಂ ಸಚ್ಚಿನ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರೇ
 ಸರ್ವೆ ಕಾಲವಶಾಙ್ಗನೋಽತ್ರ ಸಹತೇ ಕಃ ಕಂ ಪರಿತ್ರಾಯತೇ || ೧೦ ||

ಅರ್ಥ : ರಾಮಸ್ಯ - ದಶರಥನ ಮಗ ರಾಮನ ಬ್ರಜನಮ್ - ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಬಲಃ - ದೈತ್ಯರಾಜ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನಿಯಮನಮ್ - ಬಂಧನವನ್ನು ಪಾಂಡೋಃ ಸುತಾನಾಮ್ - ಪಾಂಡುರಾಜನ ಮಕ್ಕಳ ವನಮ್ - ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವಿಕೆಯನ್ನು ವೃಣ್ಣಿನಾಮ್ - ಯಾವವರ ನಿಧನಮ್ - ನಾಶವನ್ನು ನೃಪತೇಃ - ರಾಜರಾದ ನಲಸ್ಯ - ನಳನ ರಾಜ್ಯಾತ್ - ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಪರಿಭಂಗನಮ್ - ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಹೊರ ಹೋಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನಸ್ಯ -

ಅರ್ಜುನನ ನಾಟಕಾಚಾರ್ಯವು - ಸಾಹ್ಯಾಚಾರ್ಯನಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣವರೆ - ಲಂಕಾಧಿಪತಿಯಾಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 ಪತನಮ್ - ನಾಶವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಜ್ಜಿಸಿ - ನೋಡಿ, ಯೋಚಿಸಿ ಜನಃ - ಲೋಕದ ಜನತೆಯು ಸರ್ವಮ್
 - ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಲವಶಾತ್ - ಕಾಲದ ವಶವೆಂದು ಸಹನೆ - ಸಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ - ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಃ -
 ಯಾರು ಕಮ್ - ಯಾರನ್ನು ಪರಿತ್ರಾಪಯತೇ - ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ? ಯಾರನ್ನು ಯಾರೂ ರಕ್ಷಿಸಲು ಆಗದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : ದಶರಥನ ಮಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದುದು, ದೈತ್ಯರಾಜ
 ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತನಾದುದು, ಪಾಂಡವರು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
 ಸೋತು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದುದು, ಯಾದವರು ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡಿ ಹಾಳಾದುದು, ನಳಮಹಾರಾಜನೂ ಸಹ
 ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆದುದು, ವೀರನಾದ ಅರ್ಜುನನು ವಿರಾಟನ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕನಾಗಿ
 ರಾಜಕುಮಾರಿಯರಿಗೆ ಸಾಹ್ಯ ಕಲಿಸುವ ಗುರುವಾಗಿ ಇದ್ದುದು, ಲಂಕಾಧಿಪತಿ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ
 ನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಹತನಾದುದು ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ
 ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಲವಶವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಲಮಹಿಮೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ
 ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
 ಯಾರೂ ಯಾರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಲಾರರು. ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದುದು.

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಸಹತೇ - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಪಹ-ಮರ್ಘಣಿ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ,
 ಆತ್ಮನೇಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. ಪರಿತ್ರಾಪಯತೇ - ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಪರಿ ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ ತ್ರಿತ್ವ-ಪಾಲನೆ
 ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಆತ್ಮನೇಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. ವ್ರಜನಮ್ - ಲಕಾರಾಂತ್,
 ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದ. ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ನಿಯಮನಮ್ - ಲಕಾರಾಂತ್, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದ,
 ದಮನ ಮಾಡುವುದು, ನಿರ್ಬಂಧದಲ್ಲಿರುವುದು.

11.

ಸर्वनाशे च सञ्जाते

प्राणानामपि संशये ।

अपि शत्रुं प्रणम्यापि

रक्षेत् प्राणान् धनानि च ॥ ११ ॥

ಅನ್ವಯ : ಸರ್ವನಾಶಿ - ಸಂಪತ್ತು, ಭೂಮಿ, ಬಂಧುಜನ ಎಲ್ಲದರ ನಾಶವು ಸಂಭವಿಸಿ - ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಪ್ರಾಣಾನಾಮಪಿ - ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ - ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗಿರಲು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಂ - ವೈರಿಯನ್ನು ಪ್ರಣಮ್ಯ ಅಪಿ - ನಮಸ್ಕರಿಸಿಯಾದರೂ ಪ್ರಾಣಾನ್ - ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಚ - ಮತ್ತು ಧನಾನಿ - ಸಂಪದಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿತ್ - ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

7 (ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ಧನಕನಕವಾಹನಭೂಮಿಬಂಧುಜನ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಹಾಗೆಯೇ ಇವರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವು ಉಳಿಯುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹವು ಉಂಟಾಗಿರುವಾಗ, ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದವನು ಆ ಶತ್ರುವನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿಯಾದರೂ ಸಹ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಸಂಪದಾದಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ.) 7

ವ್ಯಾಕರಣಾಂತ : ಸರ್ವನಾಶಿ - ಸರ್ವೆಫಾ ನಾಶಿ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ, ಷಷ್ಠೀತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ. ಪ್ರಾಣಾನ್ - ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದ ನಿತ್ಯ ಬಹುವಚನಾಂತ, ಪುಲ್ಲಿಂಗ. ರಕ್ಷಿತ್ - ಕ್ರಿಯಾವದ, ರಕ್ಷಿ-ಪಾಲನೆ ಎಂದು ಧಾತು, ವಿಧಿಲಿಬ್ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ.

12. न स्वल्पस्य कृते भूरि नाशयेत् मतिमान्नरः ।

एतदेव हि पाण्डित्यं यत्स्वल्पाद् भूरिरक्षणम् ॥ १२ ॥

ಅನ್ವಯ : ಮತಿಮಾನ್ - ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ನರಃ - ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ಯ ಕೃತೇ - ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ ಸಂಪದಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ, ಭೂರಿ - ಅಧಿಕವಾದುದನ್ನು ನ ನಾಶಯೇತ್

- ಹಾಳು ಮಾಡಿಸಬಾರದು. ಯತ್ - ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಾದ್ - ಅಲ್ಪವಿಂದ ಭೂರೀಶ್ರೀಯಮ್ - ಅಧಿಕರಕ್ಕನೆ ಎನ್ನುವ
ಏತನ್ ಪವ - ಈ ಕಾರ್ಯವೇ ಪಾಣಿಡಲೆ ಹಿ - ನಿಜವಾದ ಚತುರತೆ.

|| ತಾತ್ಪರ್ಯ : ನಾವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾದ ಸಂಪತ್ತು, ಅಸ್ತಿತ್ವಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಹೇರಳವಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಬಾರದು. ಇತರರಿಂದಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿಸಬಾರದು. ಆದರೆ, ಸ್ವಲ್ಪ
ಖರ್ಚು ಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲನ್ನು, ಅಧಿಕ ಸಂಪದಾವಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಅಥವಾ
ಚತುರತೆ. ||

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : ಭೂರಿ - ಅಧ್ಯಯ, ಅಧಿಕ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ನಾಶಯೇತು - ಶ್ರಿಯಾಪದ, ಕೆಲವಂತರೂಪ,
ಗಣ-ಅದರ್ಶನಿ ಎಂದು ಧಾತು. ವಿಧಿಲಿಪ್ಪಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮವ್ಯಯಪ, ಏಕವಚನ.

13.

ಯಃ ಪೃಥ್ವಾ ಕುರುತೇ ಕಾರ್ಯ

ಪ್ರಥವ್ಯಾನ್ ಸ್ವಹಿತಾನ್ ಗುರುನ್ |

ನ ತಸ್ಯ ಜಾಯತೇ ವಿಘ್ನಃ

ಕಸ್ಮಿಂಞ್ಚಿದಪಿ ಕರ್ಮಣಿ || ೧೩ ||

ಅನ್ವಯ : ಯಃ - ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಥವ್ಯಾನ್ - ಕೇಳಲು ಯೋಚಿಸಿದ ಯಥಾರ್ಥವಾದ
ಸತ್ಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಹಿತಾನ್ - ತನಗೆ ಹಿತವಯಸುವವರನ್ನು ಗುರುನ್ - ತನಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಾದ ಬಂಧುಗಳನ್ನು
ಗುರುಗಳನ್ನು ಪೃಥ್ವಾ - ಕೇಳಿ ಕಾರ್ಯಮ್ - ಕೆಲಸವನ್ನು ಕುರುತೇ - ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ತಸ್ಯ - ಅಂತಹವನಿಗೆ
ಕಸ್ಮಿಂಞ್ಚಿತ್ ಅಪಿ ಕರ್ಮಣಿ - ಯಾವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಘ್ನಃ - ತೊಂದರೆಯು ನ ಜಾಯತೇ - ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

|| ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನು ಏನೇ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ, ವಿಚಾರಿಸಲು
ಯೋಚಿಸಿದ, ವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಅನುಭವಿಗಳಾದ ಆಪ್ತಜನರನ್ನು, ತನಗೆ ಸದಾ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವ
ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳು, ಬಂಧುಗಳು, ಗುರು-ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ ಆಗ
ಅಂತಹವನಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತೊಂದರೆಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಲೀಸಾಗಿ ಕೆಲಸವು
ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಮಗಿಂತ ತಿಳಿದ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ನೀತಿ ||

ವ್ಯಾಕರಣಾಂತ : ಪ್ರಾಪ್ಯಾನ್ - ಪ್ರಾಪ್ಯಾನ್ ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯರಾದವರನ್ನು. ಪ್ರಾಪ್ಯಾಃ - ಯಥಾರ್ಥವಾದಿಗಳು. ಜಾಯತೆ - ಕ್ರಿಯಾಪದ. ನಿ-ಜಯೆ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಆತ್ಮನೇಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. ಕಸಿಂಚಿನ್ - ಚಿತ್‌ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಅವ್ಯಯ, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಕರ್ಮಿಣಿ - ಕರ್ಮನ್ ಶಬ್ದ ಸಹಾರಾಂತ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ, ಸಪ್ತಮೀವಿಧಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

14.

सत्यं परित्यजति मुञ्चति बन्धुवर्गं

शीघ्रं विहाय जननीमपि जन्मभूमिम् ।

सन्त्यज्य गच्छति विदेशमभीष्टलोकं

चिन्ताकुलीकृतमतिः पुरुषोऽत्र लोके ॥ १४ ॥

ಅಸ್ಮಯಃ : ಅತ್ರ ಲೋಕೆ - ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ. ಚಿನ್ತಾಕುಲೀಕೃತಮತಿಃ - ಚಿಂತೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಪುರುಷಃ - ಮನುಷ್ಯನು ಸತ್ಯಮ್ - ಸತ್ಯವನ್ನು ಪರित್ಯಜತಿ - ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಬನ್ಧುವರ್ಗಮ್ - ಬಂಧುಜನಗಳನ್ನು ಮುಂಚಿತ - ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಜನನೀಮ್ - ಹಡೆದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಜನ್ಮಭೂಮಿಮ್ ಅಪಿ - ಹುಟ್ಟಿದ ದೇಶವನ್ನೂ ಸಹ ಶೀಘ್ರಮ್ - ಬೇಗನೆ ವಿಹಾಯ - ತೊರೆದು ಅಭೀಷ್ಟಲೋಕಮ್ - ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಜಾಗವನ್ನು ಸನ್ಯಜ್ಯ - ಬಿಟ್ಟು ವಿदेशಮ್ - ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಗच्छति - ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

10 (ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡಾಗ, ಚಿಂತೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ, ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಇಷ್ಟಮಿತ್ರ ಬಂಧುಜನರನ್ನು ತೊರೆಯುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಹಡೆದ ತಾಯಿಯನ್ನು, ಹುಟ್ಟಿದ ಜಾಗವನ್ನು, ತನಗೆ ಇಷ್ಟರಾದ ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ದೇಶವನ್ನೂ ಸಹ ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಚಿಂತೆ ಎನ್ನುವುದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದುದು. ಚಿಂತಾಕುಲನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊರೆದು ಬಂಟಿಯಾಗಿ ದೂರ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ.) 11

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : परित्यजति - ಕ್ರಿಯಾಪದ, परि ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ ತ್ಯಜ-ಹಾನಿ ಎಂದು ಧಾತು. ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. मुञ्चति - ಕ್ರಿಯಾಪದ, मुच्-ಮೋಕ್ಷಣೆ ಎಂದು ಧಾತು, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. विहाय - ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಲೃಬಂತಾಪ್ಯಯ. सन्त्यज्य - ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಲೃಬಂತಾಪ್ಯಯ. गच्छति - ಕ್ರಿಯಾಪದ, गम्-ಗತಿಯೆಂದು ಧಾತು. ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. चिन्ताकृतीकृतमतिः - ಚಿಂತಯಾ ಆಕೃತೀಕೃತಾ ಮತಿಃ यस್ಯ ಸಃ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ. ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸ.

15. नश्यति विपुलमतेरपि बुद्धिः पुरुषस्य मन्दविभवस्य ।

घृतलवणतैलतण्डुलवस्त्रेन्धनचिन्तया सततम् ।। १५ ।।

ಅಸ್ಯಯ : विपुलमतेः अपि - ವಿಶಾಲಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ಮಂದವಿಭವಸ್ಯ - ಧನವಿಹೀನನಾದ ಬಡವನಾದ ಪುರುಷಸ್ಯ - ಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಃ - ಬುದ್ಧಿಯು ಸತತಮ್ - ಯಾವಾಗಲೂ ಘೃತ-ಲವಣ-ತೈಲ-ತಾಂಡುಲ-ವಸ್ತ್ರ-ಒಂಧನಚಿಂತಯಾ - ತುಪ್ಪ, ಉಪ್ಪು, ಎಣ್ಣೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಬಟ್ಟೆ, ಸೌದೆ - ಇವುಗಳ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ನश्यति - ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ.

(ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮನುಷ್ಯನು ಎಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಬಡವನಾಗಿರಬಾರದು. ಹಣವಿಲ್ಲದ ದರಿದ್ರನ ಜೀವನ ದುಃಖಮಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನುಷ್ಯನೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಈ ದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ-ಉಪ್ಪು-ಎಣ್ಣೆ-ಅಕ್ಕಿ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ, ಉಡಲು ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಸೌದೆಯಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಇವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿಸುವುದು ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲೇ ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯು ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಡತನದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿವಂತನ ಬುದ್ಧಿಯು ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಡತನ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಟ್ಟದಾದುದು ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 12

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶ : नश्यति - ಕ್ರಿಯಾಪದ, णञ-ಅದೃಶಿ ಎಂದು ಧಾತು. ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಲಟ್‌ಲಕಾರ, ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ. विपुलमतेः - विपुला ಮತಿಃ यस್ಯ ಸಃ, तस्य ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ.

ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸ. ವಿಪುಲಮತಿ ಶಬ್ದ ಇಕಾರಾಂತ, ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪಷ್ಪಿವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ. ಮಂದವಿಭವಸ್ಯ -
 ಮನ್ವಃ ಖೀಣಃ ವಿಭವಃ ಲೇಖ್ಯಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ, ತಸ್ಯ ಎಂದು ಮಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ, ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸ, ಮಂದವಿಭವ ಶಬ್ದ
 ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪಷ್ಪಿವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ. ಧೃತಮ್ - ತುಪ್ಪ, ತವಣಃ - ಉಪ್ಪು, ತೈಲಮ್ - ಎಣ್ಣೆ,
 ತಣ್ಡುಲಃ - ಅಕ್ಕಿ, ವಸ್ತ್ರಮ್ - ಬಟ್ಟೆ, ಇನ್ಧನಮ್ - ಕಟ್ಟಿಗೆ (ಸೌದೆ).

16. ಸ್ವಾಮಿ ದ್ವೇಷಿ ಸುಸೇವಿತೋಽಪಿ ಸಹಸಾ ಪ್ರೋಜ್ಞಂತಿ ಸದ್ಬಾನ್ಧವಾಃ
 ರಾಜಂತೆ ನ ಗುಣಾಸ್ತ್ಯಜಂತಿ ತನುಜಾಃ ಸ್ಫಾರೀಭವಂತ್ಯಾಪದಃ |
 ಭಾರ್ಯಾ ಸಾಧು ಸುವಂಶಜಾಪಿ ಭಜತೇ ನೌ ಯಾಂತಿ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಚ
 ನ್ಯಾಯಾರೋಪಿತವಿಕ್ರಮಾಣ್ಯಪಿ ನೃಣಾಂ ಯೇಷಾಂ ನ ಹಿ ಸ್ಯಾದ್ಧನಮ್ || ೧೬ ||

ಅರ್ಥ : ಯೇಷಾಂ ನೃಣಾಮ್ - ಯಾವ ಮನುಷ್ಯರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಧನಮ್ - ಹಣವು ನ ಹಿ ಸ್ಯಾತ್ -
 ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹವರಿಗೆ ಸುಸೇವಿತೋಽಪಿ - ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಸ್ವಾಮಿ - ಒಡೆಯನು ದ್ವೇಷಿ -
 ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸದೆ ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಸದ್ಬಾನ್ಧವಾಃ - ಉತ್ತಮ ಬಂಧುಗಳೂ ಸಹ ಸಹಸಾ - ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ
 ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರೋಜ್ಞಂತಿ - ಮಾತುಕತೆಯಾಡಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ, ಗುಣಾಃ - ಅವರ ಸೌಜನ್ಯದಿಗುಣಗಳು ನ
 ರಾಜಂತೆ - ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ, ತನುಜಾಃ - ಮಕ್ಕಳು ತ್ಯಜಂತಿ - ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ (ಬಿಡುತ್ತಾರೆ).
 ಆಪದಃ - ತೊಂದರೆಗಳು ಸ್ಫಾರೀಭವಂತಿ - ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭಾರ್ಯಾ - ಹೆಂಡತಿಯು ಸುವಂಶಜಾ
 ಅಪಿ - ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳಾದರೂ ನೌ ಭಜತೇ - ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏನೋ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ
 ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ನ್ಯಾಯಾರೋಪಿತವಿಕ್ರಮಾಣಿ - ನೀತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಅಪಿ - ಸ್ನೇಹಿತರೂ
 ಸಹ ಯಾಂತಿ - ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

|| (ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಹಣವಿಲ್ಲದೆ, ದರಿದ್ರನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಥಿತಿ ಅತ್ಯಂತ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.
 ಹಣವಿಲ್ಲದೆ ಬಡವನು, ಎಷ್ಟೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ನಯ-ವಿನಯಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೂ ಆ
 ಒಡೆಯನು ಅವನನ್ನು ಬಯಸದೆ, ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನೆಂಟುಷ್ಕರೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ.
 ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯತನ, ಸೌಜನ್ಯಸ್ವಭಾವ ಮುಂತಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಗುರುತಿಸುವುದೇ